

Аліна Сбруєва

orcid iD 0000-0002-1910-0138

Дмитро Козлов

orcid iD 0000-0003-1875-0726

Сумський держаний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ДРАЙВЕР РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УНІВЕРСИТЕТУ

У статті здійснено системний аналіз феномену інтернаціоналізації як драйвера (спонукального чинника) розвитку інноваційної системи університету. У контексті реалізації поставленої мети окреслено цільові, змістові та процесуальні особливості функціонування інноваційних систем на глобальному, георегіональному та національному рівнях; визначено цільові пріоритети, особливості структурної побудови, суб'єкти й механізми взаємодії в інноваційній системі вищої освіти; виявлено інноваційний потенціал процесів інтернаціоналізації університету, позитивні тенденції та ризики реалізації цього процесу. Окреслено організаційно-педагогічні умови ефективного розвитку інтернаціоналізації як драйвера розвитку інноваційної системи університету.

Ключові слова: університет, інтернаціоналізація, інноваційна система, розвиток, драйвер.

Постановка проблеми. Проблеми інноваційного розвитку вищої освіти (ВО) перетворилися протягом останніх десятиліть на багатоаспектний і багатовимірний міжнародний дискурс, що включає дослідження в галузі філософії освіти, освітньої політики, теорії організацій, освітньої інноватики, соціології освіти, економіки освіти, порівняльної педагогіки вищої школи тощо. Наукові розвідки в досліджуваній сфері нараховуються сотнями й тисячами, однак в умовах складного та швидко змінюваного контексту розвитку сучасної ВО, динамічного реагування освітніх інституцій, держав і навіть наддержавних утворень на глобальні зовнішні зміни спробами системних і часткових реформ та інновацій, предмет таких розвідок а ргіорі не може бути вичерпаним.

До найбільш впливових глобальних драйверів (спонукальних чинників) інноваційного розвитку ВО ми відносимо інтернаціоналізацію, що у взаємодії з глобалізацією, розвитком економіки знань та ІК-технологій формує вирішальним чином місію вищої освіти в сучасному світі, оскільки визначає суспільний запит на продукт діяльності вишів.

Інтернаціоналізація спонукає до інноваційного розвитку системи ВО на всіх рівнях її функціонування (наднаціональному, національному, георегіональному, інституційному) та в усіх аспектах (освіта, наукові дослідження, соціальні послуги). Однак досвід інтернаціоналізаційних перетворень дозволяє констатувати наявність суттєвих суперечностей, які потребують осмислення академічною спільнотою, освітніми політиками й менеджерами з метою підвищення ефективності подальшого розвитку

процесів змін. До суперечностей інтернаціоналізації ВО, що є найбільш актуальними та гострими, ми відносимо такі:

- між глобальним та національним вимірами місії університету, тобто між відданням пріоритету в задоволенні інтересів глобальної або національної/місцевої громади в діяльності університету щодо розвитку їх інтелектуального потенціалу, економіки та соціальної сфери;

- між ринковими стратегіями інтернаціоналізації діяльності навчального закладу, що ставлять за мету його комерційні вигоди, та стратегіями інноваційного розвитку вишу, що передбачають системне використання сучасних ІК-технологій, залучення до навчання й професійної діяльності кращих людських і матеріальних ресурсів, відкриття нових актуальних спеціальностей та забезпечення випереджального характеру професійної підготовки в уже існуючих;

- між орієнтацію на інтернаціоналізацію вишу та рівнем його організаційної й інтелектуальної готовності до запровадження інтернаціоналізованого курикулуму, сформованістю системи інтеркультурного супроводу навчальної й позанавчальної діяльності іноземних студентів, станом інфраструктури університетського кампусу;

- між фінансовими вигодами конкретних вишів, що несе з собою міжнародна студентська мобільність, та соціокультурними ризиками для місцевої громади, яка є не готовою до влиття в неї значної кількості представників інших рас, етносів, релігій, культур.

Розв'язання названих вище та багатьох інших суперечностей, що лежать у політичній, академічній, економічній, соціальній, культурній площинах, можливе, на нашу думку, лише в контексті розгляду інтернаціоналізації як чинника інноваційного розвитку освітньої системи та конкретного вишу, а не засобу вирішення його актуальних фінансових проблем.

Аналіз актуальних досліджень. Перш за все підкреслимо, що дослідницька громада в галузі теорії ВО є дуже потужною і добре організованою спільнотою, що об'єднує теоретиків, політиків та практиків. Інституційною основою дослідження проблем інноваційного розвитку вищої освіти слугують численні дослідницькі центри та їх мережі⁴; професійні асоціації фахівців та інституцій, що займаються міжнародною освітою⁵; постійно діючі тематичні міжнародні конференції⁶; дослідницькі

⁴ У третьому виданні довідника «Вища освіта: Всесвітній перелік дослідницьких центрів, академічних програм, журналів та публікацій» (2014 р.) подано інформацію про 217 організацій у 48 країнах світу, що здійснюють дослідження з проблем вищої освіти. З них близько половини організацій працюють у трьох країнах – США (50), Китай (44), Велика Британія (18). Кількість науковців, які професійно займаються дослідженнями у сфері вищої освіти, перевищує 12 тис. [12].

⁵ Academic Cooperation Association (ACA), Association of International Educators (NAFSA), Institute of International Education (IIE), European Association for International Education (EAIE), Consortium for North American Higher Education Collaboration (CONAHEC), DAAD (Deutscher Akademischer Austauschdienst) та ін.

центри найбільш впливових міжнародних фінансових, економічних, політичних та культурно-освітніх організацій⁷; спеціалізовані журнали⁸; міжнародні видавництва, творчі колективи яких об'єднали міжнародну громаду дослідників з метою створення представницьких енциклопедичних творів, у яких проблеми актуального стану й інноваційного розвитку (реформ, модернізацій, трансформацій, змін) ВО розглядаються як у глобальному, так і в національних вимірах [13; 15; 21].

Теоретичні основи формування та розвитку інноваційної системи ВО в контексті загальної теорії інноваційного розвитку суспільства є предметом дослідження таких міжнародно відомих учених, як Р. Аднер (R. Adner), С. Дж. Болл (S. J. Ball), М. Гіббонс (M. Gibbons), Т. Гірвіковскі (T. Hirvikoski), Г. Етцковітц (H. Etzkowitz), Б. Карлссон, (B. Carlsson), Л. Лейдесдорф (L. Leydesdorff), Б. Лундвалл (B. Lundvall), Р. Нельсон (R. Nelson), К. Новотні (C. Nowotny), С. Скотт (S. Scott), П. Трой (P. Trow), Я. Фагерберг (J. Fagerberg), Г. Шварцман (H. Schwartzman) та ін.

В українській педагогіці вищої школи теоретичні засади аналізованої проблеми висвітлюються у працях таких науковців, як В. Андрущенко, А. Василюк, В. Вікторов, В. Кремень, М. Згуровський, М. Зубрицька, В. Журавський, І. Зязюн, С. Клепко, О. Козлова, К. Корсак, С. Курбатов, Н. Ничкало, В. Луговий, В. Лутай, О. Матвієнко, Є. Хриков та ін.

Найбільш зацікавленими інституціями, дослідницькі програми яких спрямовані на дослідження теорії і практики інтернаціоналізації ВО, є міжнародні асоціації, що об'єднують фахівців та виші, що займаються міжнародною освітою⁹. Репрезентативними особами, погляди яких є

⁶ Найбільш представницькими міжнародними конференціями з проблем розвитку вищої освіти стали у 2016 р., згідно з даними Асоціації з розвитку вищої освіти (Higher Education Development Association), зібрання таких організацій: Association for the Study of Higher Education (ASHE) (США, Орайо); Consortium for Higher Education Researchers (CHER) (ВБ, Кембридж); Canadian Society for the Study of Higher Education (CSSHE) (Канада, Калгарі); European Association for International Education (EAIE) (ВБ, Ліверпуль); The European Association for Institutional Research (EAIR) (ВБ, Бермінгем); The European Conference on Educational Research (ECER) (Ірландія, Дублін); International Consortium for Educational Development (ICED) (ПАР, Кейптаун); European Consortium for Political Research (ECPR) (Чехія, Прага) [10].

⁷ World Bank, UNESCO, OECD, Global University Network for Innovation (Spain), International Association of Universities (IAU), European Universities Association, Academic Cooperation Association, European Association for International Education.

⁸ Найбільш відомими міжнародному загалу журналами в галузі теорії вищої освіти є, згідно з даними організації молодих дослідників проблем вищої освіти (Early Career Higher Education Researchers), такі: *Higher Education*, *Higher Education Research & Development*, *European Journal of Higher Education*, *Assessment & Evaluation in Higher Education*, *The Review of Higher Education*, *Innovative Higher Education*, *Innovative Practice in Higher Education*, *Research in Higher Education*, *The Journal of Higher Education*, *Studies in Higher Education*, *Higher Education Policy*, *Higher Education Management and Policy*, *Higher Education in Europe*, *Journal of the European Higher Education Area*, *Journal of Higher Education Policy and Management* [8].

⁹ Academic Cooperation Association (ACA), Association of International Educators (NAFSA), Institute of International Education (IIE), European Association for International Education (EAIE), Consortium

авторитетною теоретичною основою дослідження проблеми інтернаціоналізації ВО є Ф. Альтбах (Philip G. Altbach), М. Ван дер Венде (M. Van der Wende), Х. Де Віт (H. De Wit), Б. Дж. Еллінгбо (B. J. Ellingboe), М. Квек (M. Kwiek), Дж. Найт, (J. Knight), Дж. Местенхаузер (J. Mestenhauser), П. Скотт (P. Scott)), Н. Стромквіст (N. Stromquist), У. Тайхлер (U. Teichler), А. Торрес (A. Torres) та деякі інші представники західної теорії ВО. У вітчизняній педагогічній думці проблеми інтернаціоналізації ВО стали предметом досліджень таких науковців, як Н. Авшенюк, О. Заболотна, С. Клепко, К. Корсак, В. Кремень, О. Огієнко, О. Романовський, А. Сбруєва та ін.

Дозволимо собі відзначити, що в наших розвідках проблеми інтернаціоналізації ВО досліджувалися такі аспекти проблеми: сутність феномену «інтернаціоналізація вищої освіти» [1]; співвідношення понять «глобалізація освіти» та «інтернаціоналізація освіти» [2]; мотиви, форми та стратегії інтернаціоналізації ВО [3]; інтернаціоналізація як чинник інноваційного розвитку ВО в умовах суспільства ризику [4]; інтернаціоналізація ВО як пріоритет освітньої політики ЄС [5].

Вартими уваги, на нашу думку, є дослідження широкого кола аспектів інтернаціоналізації освіти, здійснені молодими українськими науковцями-компаративістами в межах наукової школи педагогічної компаративістики Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, а саме: інтернаціоналізація освітнього простору старшої середньої школи у Великій Британії (Ж. Чернякова), інтернаціоналізація змісту освіти в університетах Канади (А. Чирва), інтернаціоналізація забезпечення якості ВО в контексті розвитку Болонського процесу (В. Білокопитов); інтернаціоналізація університетської освіти в німецькомовних країнах (В. Солощенко); інтернаціоналізація освітньої політики щодо залучення студентства до управління ВО в європейському регіоні (А. Улановська), тенденції розвитку міжнародного співробітництва в Європейському Союзі щодо неформальної освіти дітей та учнівської молоді (В. Заярна) та ін.

Отже, найбільш актуальними аспектами розглядуваного нами дискурсу інтернаціоналізації ВО, що знайшли висвітлення в публікаціях зарубіжних і вітчизняних науковців, є такі: глобальні, національні та інституційні чинники розвитку; історичні витоки й етапи розвитку; сутність концепту та взаємозв'язки з іншими спорідненими концептами; концептуальні засади, стратегії і моделі розвитку в різних геополітичних регіонах, країнах інституціях; організаційні, змістові та процесуальні засади на національному й інституційному рівнях; тенденції, суперечності та ризику подальшого розвитку.

Поглиблення потребує, на нашу думку, аналіз впливу розглядуваного феномену інтернаціоналізації ВО на розвиток інноваційної системи

університету, визначення організаційно-педагогічних умов перетворення інтернаціоналізації на драйвер інноваційного розвитку університету.

Отже, **метою статті** є характеристика феномену інтернаціоналізації як драйвера (спонукального чинника) розвитку інноваційної системи університету.

Для реалізації поставленої мети було використано **методи** термінологічного й системного аналізу, які передбачали виявлення сутнісних характеристик процесів інтернаціоналізації та інноваційного розвитку ВО, характеристики причинно-наслідкових зв'язків та особливостей взаємодії суб'єктів їх розвитку, основоположних аспектів діяльності вишу в їх взаємозв'язку і взаємозумовленості, можливих ризиків інтернаціоналізації для розвитку вишу.

Виклад основного матеріалу. Розгляд досліджуваної проблеми потребує, перш за все, уточнення її понятійного апарату. Поняття «інноваційна система» використовується науковцями для характеристики сучасної моделі інноваційного розвитку суспільства. У контексті нашої розвідки актуальним питанням є з'ясування особливостей діяльності інноваційної системи суспільства, складовою якої є університет, її цільових пріоритетів і завдань, суб'єктів взаємодії, структурної побудови такої системи.

Узагальнення розвідок провідних зарубіжних науковців [9; 15; 19] дає підстави для висновків, представлених у поданій далі таблиці 1.

Таблиця 1

Цільові, змістові та процесуальні особливості функціонування інноваційних систем

Аспекти розгляду	Глобальна інноваційна система (ГІС)	Георегіональна інноваційна система (ГРІС)	Національна інноваційна система (НІС)
Цільові пріоритети	Глобальний розвиток інноваційних процесів	Розвиток інноваційних процесів у геополітичному регіоні, підвищення конкурентоспроможності суб'єктів ГРІС	Розвиток інноваційних процесів у національній державі, підвищення конкурентоспроможності суб'єктів НІС
Структурна побудова	Глобальна мережа інноваційного розвитку	Георегіональна (європейська) мережа, що об'єднує національних суб'єктів інноваційної діяльності; ГРІС є складовою мережі суб'єктів ГІС	Національна мережа суб'єктів інноваційної діяльності, що є складовою ГІС та ГРІС

Головні суб'єкти взаємодії в системі	Міжнародні дослідницькі організації, структури міжнародних корпорацій, провідні дослідницькі університети світу, ГРІСи та НІСи різних країн	Міжнародні та національні дослідницькі організації, стартапи міжнародних корпорацій, провідні дослідницькі університети та НІСи різних країн	Національний та регіональні уряди, університети, національні суб'єкти інноваційної діяльності у сфері економіки та приватні дослідницькі структури й організації
Механізми реалізації цілей інноваційної системи	Політика міжнародних організацій (ОЕСР, МВФ, ЮНЕСКО тощо) щодо інтеграції різних ГРІСів та НІСів у ГІС	Політика міжнародних організацій (ЄС, ЄК, ЄП тощо) та урядів національних держав щодо розвитку ГРІС	Національна політика інноваційного розвитку, національна нормативна база щодо розвитку інноваційної діяльності

Як бачимо з таблиці 1, університети є складовою інноваційних систем всіх рівнів: глобальної, георегіональної й національної. У свою чергу, предметом нашого подальшого розгляду є розвиток *інноваційної системи вищої освіти* (ІСВО). Беручи до уваги численні дослідження з проблем інноваційного розвитку вищої освіти, зокрема дослідження з проблем інноваційної екосистеми вищої школи [13], ми розуміємо ІСВО як інтерактивну спільноту взаємопов'язаних індивідів, груп та інституцій, що являє собою мережеву ко-еволюціонізуючу структуру, створену шляхом розвитку творчого, сприятливого для інновацій освітнього середовища. Системний підхід вимагає розгляду інноваційних процесів на всіх рівнях функціонування ВО (георегіональному, національному, інституційному, суб-інституційному) як таких, що є взаємопов'язаними та взаємодіють між собою, неперервно змінюються під впливом один одного та широкого кола зовнішніх чинників впливу. Використовуючи окреслену вище логіку аналізу функціонування інноваційних систем суспільства, застосуємо її до інноваційної системи ВО в поданій далі таблиці 2.

Матеріал, поданий у таблиці 2, дозволяє констатувати, що інноваційна система ВО має багаторівневий та глибоко структурований характер. Стан її розвитку залежить, передусім, від місії університету й готовності університетської громади (організаційної, інтелектуальної, моральної, матеріальної, фінансової тощо) до її успішної реалізації. Відомо також, що потреба в розвитку ІСВО зумовлена широким колом зовнішніх чинників, насамперед, процесами економічної та політичної глобалізації, розвитку економіки знань та ІК-технологій, інтернаціоналізації культурно-освітнього життя людства. У контексті даного дослідження ми зосередимося саме на впливі інтернаціоналізації на розвиток інноваційної системи університету.

Таблиця 2

Особливості функціонування інноваційної системи вищої освіти

Аспекти розгляду	Георегіональна (європейська) інноваційна система вищої освіти (ГРІС ВО)	Національна інноваційна система вищої освіти (НІС ВО)	Інституційна інноваційна система (ІІС ВО)
Цільові пріоритети	Розвиток ЄПВО як інноваційного освітнього та науко-вого середовища з метою підвищення конкурентоздатності економіки регіону та системи його ВО на глобальних ринках товарів, послуг та робочої сили	Інтеграція національної системи ВО у ГРІС із метою підвищення конкурентоздатності національної економіки та системи ВО на георегіональних і глобальних ринках освітніх послуг	Інноваційний розвиток університету, його інтеграція в НІС та ГРІС, підвищення конкурентоздатності на міжнародному та національному ринках освітніх послуг
Структурна побудова	Георегіональний (європейський) простір ВО, що об'єднує національні системи ВО як суб'єкти інноваційної діяльності; міжнародні університетські мережі; мережі науковців за окремими науковими напрямами тощо	Національна система закладів ВО, до складу якої входять як традиційні виші, так і їх інноваційні структури, створені з метою реалізації інноваційних проектів	Усі структурні підрозділи університету (інститути, кафедри, наукові лабораторії) та наукові школи, що реалізують його місію
Головні суб'єкти взаємодії у системі	Європейські (ЕК, РЕ, група Є-4) та національні політичні органи (уряди) й структури	Урядові та місцеві управлінські структури, університети, наукові та професійні асоціації й мережі у сфері ВО	Інститути/факультети, адміністрація, кафедри, викладачі, науковці, студенти
Механізми реалізації цілей інноваційної системи	Освітня політика міжнародних організацій (відкритий метод координації) та національних урядів щодо розвитку ЄПВО	Національна політика інноваційного розвитку ВО, нормативна база розвитку інноваційної діяльності у сфері ВО	Стратегії інноваційного розвитку університету, система стимулів інноваційної діяльності всіх членів університет-ської громади

Беручи до уваги дослідження широкого кола зарубіжних і вітчизняних науковців і, перш за все, наукові розвідки Дж. Найт [17;18] та Х. Де Вітта [7], поняття *інтернаціоналізація вищої освіти* розглядаємо як стратегічний та організаційний підхід до запровадження міжнародного виміру в усі аспекти функціонування цієї системи, що передбачає досягнення нової якості процесу та результату її діяльності. Далі схарактеризуємо організаційні рівні інтернаціоналізації ВО, її суб'єкти,

стратегії й механізми реалізації на кожному з рівнів. Представимо узагальнений матеріал дослідження у вигляді таблиці (див. табл. 3).

Таблиця 3

Суб'єкти, цілі, стратегії та механізми інтернаціоналізації на вищій освіті

Виміри	Суб'єкти	Цілі	Стратегії	Механізми
Глобальний	Міжнародні і політичні, культурно-освітні, професійні, економічні, фінансові організації	Формування єдиного глобального простору ВО, що відповідає інтересам інноваційного розвитку людства, розвитку міжнародного співробітництва в культурно-освітній, науковій та економічній сферах	Запровадження міжнародних стандартів якості ВО, забезпечення контролю їх дотримання; забезпечення між-народного визнання кваліфікацій та дипломів про ВО; розвиток міжнародної академічної мобільності та академічного партнерства	Дослідницькі та моніторингові програми й акції; ліцензування та розробка механізмів акредитації міжнародних освітніх програм; розвиток міжнародних грантових програм академічної та професійної мобільності
Георегіональний	Регіональні політичні, культурно-освітні, професійні, економічні, фінансові організації	Розвиток регіональних просторів ВО, що відповідають інтересам інноваційного розвитку регіонів, є конкурентоздатним на глобальному ринку освітніх послуг та кваліфікованої робочої сили	Формування нормативних, змістових та процесуальних засад регіональної освітньої політики; розробка та забезпечення контролю регіональних стандартів якості ВО та механізмів визнання кваліфікацій і дипломів про ВО	Застосування відкритого методу координації в національних політиках у сфері ВО; розвиток регіональних програм академічної та професійної мобільності, регіонального академічного співробітництва між університетами; розробка регіональних рамок кваліфікацій; утворення регіональних університетів та дослідницьких центрів

Національний	Держава, національні міністерства та відомства, що є відповідальними за ВО	Розвиток конкурентоздатності національної системи ВО, міжнародних академічних зв'язків, інтелектуального та матеріального капіталу й інноваційного потенціалу країни	Стратегія розвитку взаєморозуміння; стратегія отримання прибутку; стратегія сприяння кваліфікованій міграції; стратегія нарощування потенціалу [21]	Сприятлива для розвитку академічної мобільності та наукового співробітництва освітня, наукова, інноваційна, податкова та еміграційна політика держави
Інституційний	Вищі навчальні заклади	Підвищення конкурентоспроможності, статусу, іміджу вишу	Формування нової ідентичності вишу, надання міжнародного та інтеркультурного виміру всім напрямкам його діяльності	Розробка нової стратегії розвитку вишу, інтернаціоналізованого курикулуму; технологій рекрутигу та супроводу іноземних студентів і фахівців; академічне партнерство із зарубіжними вишами
Індивідуальний	Викладачі, студенти, науковці, адміністратори вишу	Підготовка високо кваліфікованого фахівця, здатного до успішного працевлаштування на міжнародному ринку робочої сили; формування інтернаціональної особистості громадянина світу	Розвиток зовнішньої та внутрішньої академічної і професійної мобільності; формування професійних компетентностей міжнародного рівня	Участь у програмах індивідуальної академічної та професійної мобільності, оволодіння професійними компетентностями міжнародного рівня

Положення, що є змістом таблиці 3, дозволяють дійти висновку, що інтернаціоналізація відбувається на всіх рівнях функціонування системи ВО. Для кожного з названих рівнів характерними є свої цілі, стратегії, механізми реалізації, що доповнюють та збагачують процеси, які відбуваються на інших рівнях.

Здійснене нами з'ясування сутності процесів інноваційного розвитку системи ВО та особливостей перебігу процесів її інтернаціоналізації дозволяє перейти до розгляду питання щодо інноваційного потенціалу інтернаціоналізаційних процесів у кожному з аспектів діяльності

університету (освіта, наука, соціальні послуги), а також ризиків, що є характерними для запроваджуваних інновацій. Вдамося, вже традиційно, до узагальненого викладу проблеми у формі порівняльної таблиці (див. табл. 4). Об'єктом розгляду став інституційний рівень функціонування системи ВО. У характеристиці ризиків, що несе для університету процес інтернаціоналізації, візьмемо за основу класифікацію, що застосовується у вишах Великої Британії в контексті запровадження національної системи менеджменту ризиків [11].

Таблиця 4

**Інноваційний потенціал процесів інтернаціоналізації університету:
позитивні тенденції змін та ризики**

Рівень	Інновації в діяльності університету в контексті інтернаціоналізації	Позитивні тенденції	Ризики
Інституційний	<p><i>Освіта:</i> Розвиток горизонтальної та вертикальної академічної мобільності студентів і професійної мобільності викладачів у межах запровадження програм подвійних дипломів з іноземними університетами; розвиток програмної мобільності в контексті академічного або комерційного партнерства (франшизні угоди) з іноземними освітніми провайдерами; відкриття закордонної філії університету</p>	<p>Покращення іміджу університету, його позиції в національних та міжнародних рейтингах; підвищення рівня інтелектуального й соціального капіталу вишу; покращення фінансового стану та вдосконалення інфраструктури вишу; підвищення авторитету університету в місцевій громаді</p>	<p>- <i>репутаційні</i>, пов'язані з низькою якістю освітніх послуг, а також організаційного та культурного супроводу зарубіжних студентів; - <i>кадрові</i>, зумовлені недостатньою кількістю кваліфікованого персоналу для навчання зростаючих контингентів іноземних студентів; - <i>інфраструктурні</i>, зумовлені недостатністю потужностей університетського кампусу для обслуговування міжнародної студентської громади; - <i>фінансові</i>, що виникли в наслідок швидко зростаючих затрат і <i>комерційні</i>, що є результатом</p>
	<p><i>Наука:</i> інтеграція наукових підрозділів університету в ГІС та ГРІС: взаємодія із науково-виробничими структурами транснаціональних корпорацій; розвиток міжнародного наукового співробітництва шляхом виконання спільних із університетами інших країн наукових проектів та участі в міжнародних університетських мережах; залучення іноземних науковців до дослідницької й освітньої діяльності вишу, активізація грантрайтингової діяльності науковців вишу</p>		

	<i>Соціальні послуги:</i> служіння як місцевій громаді, так і національним інтересам та вирішенню глобальних проблем (екологічних, культурно-освітніх, наукових, економічних); інтеграція іноземних студентів у культурне життя місцевої громади		дем-пінгових процесів на ринках освіт-ніх послуг; - <i>організаційні</i> , зумовлені низь-ким рівнем роз-витку рекрутин-гових технологій вишу; - <i>інформаційні та ІТ-ризика</i> , що полягають у недовільному рівні запровад-ження сучасних ІТ у міжнародну діяльність вишу, що призводить до зниження її якості
Субінституційний	<i>Освіта:</i> запровадження нових навчальних програм, що є актуальними на міжнародному ринку освітніх послуг; запровадження англomовних освітніх програм для іноземних студентів; внутрішня інтернаціоналізація навчальних програм; запровадження дистанційних форм навчання, зокрема МООСів; запровадження нових форм контролю якості навчання іноземних студентів;	Реалізація перспектив розвитку традиційних та відкриття нових спеціальностей; системне запровадження ІТ-технологій у навчальний процес та управління навчальним закладом;	
	<i>Наука:</i> участь у міжнародних фахових мережах; отримання міжнародного визнання наукових шкіл; створення міжнародних наукових видань; залучення міжнародно визнаних експертів	розширення студентських контингентів; нові можливості професійного розвитку ПВС та адміністраторів	
	<i>Соціальні послуги:</i> залучення міжнародних експертів до вирішення проблем місцевої громади; активізація економічного, наукового та культурно-освітнього життя місцевої громади		
Індивідуальний	<i>Освіта:</i> участь у програмах академічної та професійної мобільності, що дають можливості отримати подвійний диплом або диплом престижного зарубіжного університету	Отримання якісно нового освітнього, професійного та культурного досвіду;	Отримання неякісних освітніх послуг, негативного професійного та культурного досвіду;
	<i>Наука:</i> участь у програмах міжнародного наукового співробітництва	розширення можливостей якісного працевлаштуван	невиправдані фінансові втрати
	<i>Соціальні послуги:</i> можливість отримання нового культурного досвіду та компетентностей, необхідних для життя у глобалізованому суспільстві	ня	

Зміст таблиці 4 дає підстави констатувати, що системна інтернаціоналізація діяльності університету дійсно може слугувати драйвером розвитку інноваційної системи університету, виведення його на якісно новий – міжнародний рівень досягнень і визнання. Достатньо численними, однак, є ризики, що включають всі можливі їх види, визначені теоретиками і практиками освітнього ризик-менеджменту, а саме: репутаційні, кадрові, у роботі зі студентами, інфраструктурні, комерційні, фінансові, організаційні, інформаційні та ІТ-ризики. Ідентифікація названих ризиків та їх аналіз у контексті вивчення кращого світового досвіду [17] дозволяють дійти висновків про необхідність забезпечення певної системи організаційно-педагогічних умов, за яких інтернаціоналізація стає драйвером саме інноваційного розвитку, а не занепаду та навіть самознищення університету.

Висновки. До провідних організаційно-педагогічних умов перетворення інтернаціоналізації на драйвер інноваційного розвитку університету ми відносимо такі:

- відповідність стратегії інтернаціоналізації місії університету;
- урахування широкої сукупності зовнішніх (політичних, економічних, культурних, релігійних, етнічних тощо) та внутрішніх (кадровий потенціал, розвиток інфраструктури, ліцензійні обсяги, забезпеченість ІТ-технологіями, якість та мобільність менеджменту) чинників у процесі розробки й реалізації стратегій інтернаціоналізації університету;
- співвіднесення академічних, репутаційних та комерційних інтересів університету в контексті розробки та реалізації стратегії його інтернаціоналізації;
- системне та послідовне охоплення процесами інтернаціоналізації всіх аспектів діяльності університету (освіта, наука, соціальні послуги) з урахуванням актуальних світових тенденцій інноваційного розвитку кожного з них;
- розгортання процесів інтернаціоналізації як «згори-вниз» (адміністративні стратегії), так і «знизу-вгору» (стратегії академічного, наукового та інтеркультурного співробітництва) та «знизу-вширш (мережеві стратегії)»;
- спрямованість стратегій інтернаціоналізації на співпрацю з лідерами міжнародної академічної громади, що дозволить покращити якість освітніх та наукових програм, академічного й адміністративного персоналу університету;
- співвіднесення втрат та вигод (людських, часових, інтелектуальних, фінансових, матеріальних тощо) у контексті розробки й реалізації програм академічної мобільності;

- урахування інтересів місцевої, регіональної, національної, міжнародної громад у визначенні стратегій інтернаціоналізації університету;
- кваліфікована та проактивна політика співпраці університету з посольствами іноземних держав, зарубіжними університетами-партнерами та їх інноваційними структурами, міжнародними рекрутинговими компаніями, міжнародними університетськими мережами тощо;
- дотримання міжнародних стандартів забезпечення якості навчання іноземних студентів;
- забезпечення якості діяльності інфраструктури академічного та культурного супроводу іноземних студентів;
- мотивація, підтримка й організаційне забезпечення участі студентів, викладачів, науковців, адміністраторів у міжнародних академічних та наукових програмах, стажуваннях, програмах академічного обміну;
- застосування сучасних технологій менеджменту ризиків у розробці та реалізації стратегій і технологій інтернаціоналізації.

На завершення зазначимо, що інтернаціоналізація університету є складним суперечливим процесом, що може стати як драйвером його інноваційного розвитку, так і каталізатором занепаду, оскільки стратегії та механізми цього процесу можуть радикально різнитися між собою: від творчо-розвивальних до агресивно-комерційних.

Предметом подальшого вивчення, систематизації й узагальнення повинен, з нашої точки зору, стати кращий зарубіжний і вітчизняний досвід інтернаціоналізації університету; актуальною є розробка перспективної моделі ефективного розвитку досліджуваного процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сбруєва А. А. Інтернаціоналізація вищої освіти : сутність поняття та системні зміни парадигми / А. Сбруєва // Педагогічні науки. – Суми : СумДПУ, 2001. – С. 157–167.
2. Сбруєва А. А. Глобалізація – інтернаціоналізація : співвідношення понять в контексті розвитку міжнародної вищої освіти / А. Сбруєва // Теоретичні питання освіти і виховання : збірник наукових праць / за заг. ред. ак. АПН України М. Б. Євтуха. – К : КДЛУ, 2001. – Вип. 17. – С. 125–128.
3. Сбруєва А. А. Глобальні та регіональні тенденції розвитку вищої освіти в умовах побудови суспільства знань / А. Сбруєва. – Суми : СумДПУ, 2008. – 80 с.
4. Сбруєва А. А. Чинники інноваційного розвитку вищої освіти у суспільстві ризику : глобальний та регіональний контексти / А. А. Сбруєва // Управління інноваційним розвитком освіти в суспільстві ризику : [монографія] / [за ред. проф. А. А. Сбруєвої]. – Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2012. – С.138 – 202.
5. Сбруєва А. А. Інтернаціоналізація вищої освіти : пріоритети комплексної стратегії Європейського Союзу / А. Сбруєва // Вища освіта України, 2013. – № 3. – С. 89–95.
6. Brennan J. Study on innovation in higher education : final report / J. Brennan, S. Broek, N. Durazzi, B. Kamphuis, M. Ranga, S. Ryan // European Commission Directorate for

Education and Training Study on Innovation in Higher Education, Publications Office of the European Union, 2014. – 334 p.

7. De Wit H. Internationalization of Higher Education : Nine Misconceptions / H. De Wit // International Higher Education. – 2011. – № 64. – P. 6–7.

8. Early Career Higher Education Researchers. Higher Education Journals List. – URL : <http://www.echer.org/>

9. Etzkowitz H. The dynamics of innovation: from National Systems and “Me 2” to a Triple Helix of university–industry–government relations / H. Etzkowitz, L. Leydesdorff // Research Policy. – 2000. – № 29. – P. 109–123.

10. HEDDA. List of conferences relevant for higher education in 2016. – URL : <http://uv-net.uio.no/wpmu/hedda/2015/12/14/list-of-conferences-relevant-for-higher-education-in-2016/>

11. HEFCE. Risk promptlist for higher education institutions. – URL : www.hefce.ac.uk/media/hefce/content/whatwedo/regulation/assurance/guidance/riskmanagement/promptlist/pdf.

12. Higher Education : A Worldwide Inventory of Research Centers, Academic Programs, and Journals and Publications. 3rd Edition / ed. by Laura E. Rumbley, Philip G. Altbach, David A. Stanfield, Yukiko Shimmi, Ariane de Gayardon, Roy Y. Chan. – Bonn, Berlin, New York : Center for International Higher Education, Boston College, Lemmens Media, 2014. – 358 p.

13. Hirvikoski T. A construction of higher education institution (HEI) driven innovation ecosystem and its intended characteristics based on innovative professionals’ experiences and literature on innovations and creativity. – URL :

http://lbdconference.laurea.fi/pdf/LbDconference_1Hirvikoski.pdf

14. International Handbook of Higher Education. Part One : Global Themes and Contemporary Challenges / ed. by J. F. Forest, Ph. G. Altbach. – Springer, 2006. – 1168 p.

15. International Handbook of Higher Education: Part One : Global Themes and Contemporary Challenges, Part Two : Regions and Countries / ed. by James J. F. Forest and Philip G. Altbach. – Springer, 2011. – 1136 p.

16. International Handbook of Universities 2016. International Association of Universities. Edition 27. – UK : Palgrave Macmillan, 2015. – 5464 p.

17. Knight J. Higher Education in Turmoil. The Changing World of Internationalization. Series : Global Perspectives on Higher Education / J. Knight // Sense Publishers, 2008. – 256 p.

18. Knight J. Internationalization remodeled : definition, approaches, and rationales / J. Knight // Journal of Studies in International Education. – 2004. – № 8 (1). – P. 5–31.

19. Mowery D. C. Universities in national innovation systems / D. C. Mowery, Bh. N. Sampat // The Oxford handbook of innovation / ed. by J. Fagerberg, D. C. Mowery, R. R. Nelson. – Oxford University Press, 2004. – P. 209–240.

20. Nowotny H. Rethinking science : knowledge in an age of uncertainty / H. Nowotny, P. Scott, M. Gibbons. – Cambridge : Polity, 2001. – 288 p.

21. OECD. Education policy analysis. Focus on Higher Education. – OECD Publishing : Paris, 2006. – P. 66–89.

22. The SAGE Handbook of International Higher Education / ed. by D. K. Deardorff, H. De Wit, J. D. Heyl, T. Adams. – SAGE Publications, 2012. – 552 p.

REFERENCES

1. Sbruieva, A. A. (2001). Internatsionalizatsiia vyshchoi osvity: sutnist' poniattia ta systemni zminy paradygmy [Internationalization of higher education : the essence of the concept and system change in the paradigm]. *Pedagogichni nauky, Sumy: SumDPU*, 157–167.
2. Sbruieva, A. A. (2001). Hlobalizatsiia – internatsionalizatsiia: spivvidnoshennia poniat' v konteksti rozvytku mizhnarodnoi vyshchoi osvity [Globalization – internationalization: the relationship between the concepts in the context of development of the international higher education]. *Teoretychni pytannia osvity i vykhovannia*, 17, 125–128.
3. Sbruieva, A. A. (2008). *Hlobal'ni ta rehional'ni tendentsii rozvytku vyshchoi osvity v umovakh pobudovy suspil'stva znan'* [Global and regional trends of higher education development in the conditions of construction of the knowledge society]. Sumy: SumDPU.
4. Sbruieva, A. A. (2012). Chynnyky innovatsiinoho rozvytku vyshchoi osvity u suspil'stvi ryzyku: hlobal'nyi ta rehional'ny konteksty [Factors of innovative development of higher education in the risk society: global and regional contexts]. In A. Sbruieva (Ed.), *Upravlinnia innovatsiinym rozvytkom osvity u suspil'stvi ryzyku* (pp. 138–202). Sumy: SumDPU.
5. Sbruieva, A. A. (2012). Internatsionalizatsiia vyshchoi osvity: priorytety kompleksnoi stratehii Yevropeiskoho Soiuzu [Internationalization of higher education: the priorities of the integrated strategy of the European Union]. *Vyshcha osvita Ukrainy*, 3, 89–95.
6. Brennan, J., Broek, S., Durazzi, N., Kamphuis, B., Ranga, M., Ryan, S. (2014). *Study on innovation in higher education: final report*. European Commission Directorate for Education and Training Study on Innovation in Higher Education, Publications Office of the European Union.
7. De Wit, H. (2011). Internationalization of Higher Education: Nine Misconceptions. *International Higher Education*, 64, 6–7.
8. *Early Career Higher Education Researchers. Higher Education Journals List*. Retrieved from <http://www.echer.org/>
9. Etzkowitz, H., Leydesdorff, L. (2000). The dynamics of innovation: from National Systems and “Me 2” to a Triple Helix of university–industry–government relations. *Research Policy*, 29, 109–123.
10. HEDDA. List of conferences relevant for higher education in 2016. Retrieved from <http://uv-net.uio.no/wpmu/hedda/2015/12/14/list-of-conferences-relevant-for-higher-education-in-2016/>
11. HEFCE. Risk promptlist for higher education institutions. Retrieved from www.hefce.ac.uk/media/hefce/content/whatwedo/regulation/assurance/guidance/riskmanagement/promptlist/pdf.
12. Rumbley, L. E., Altbach, Ph. G., Stanfield, D. A., Shimmi, Y., Gayardon, A. de, Chan, R. Y. (Eds). (2014). *Higher Education: A Worldwide Inventory of Research Centers, Academic Programs, and Journals and Publications*. Bonn, Berlin, New York: Center for International Higher Education, Boston College, Lemmens Media.
13. Hirvikoski, T., Diz, H. *A construction of higher education institution (HEI) driven innovation ecosystem and its intended characteristics based on innovative professionals' experiences and literature on innovations and creativity*. Retrieved from http://lbdconference.laurea.fi/pdf/LbDconference_1Hirvikoski.pdf
14. Forest, J. F., Altbach Ph. G. (Eds). (2006). *International Handbook of Higher Education. Part One: Global Themes and Contemporary Challenges*. Springer.
15. Forest, J. F., Altbach Ph. G. (Eds). (2011). *International Handbook of Higher Education: Part One: Global Themes and Contemporary Challenges, Part Two: Regions and Countries*. Springer.

16. International Association of Universities (2015). *International Handbook of Universities 2016. Edition 27*. UK: Palgrave Macmillan.

17. Knight, J. (2008). *Higher Education in Turmoil. The Changing World of Internationalization. Series: Global Perspectives on Higher Education*. Sense Publishers.

18. Knight, J. (2004). Internationalization remodelled: definition, approaches, and rationales. *Journal of Studies in International Education*, 8 (1). 5–31.

19. Mowery, D. C., Sampat, Bh. N. (2004). Universities in national innovation systems. In J. Fagerberg, D. C. Mowery, R. R. Nelson (Eds), *The Oxford handbook of innovation* (pp. 209 – 240). Oxford University Press.

20. Nowotny, H., Scott, P., Gibbons, M. (2001). *Rethinking science: knowledge in an age of uncertainty*. Cambridge: Polity.

21. OECD (2006). *Education policy analysis. Focus on Higher Education*. OECD Publishing: Paris.

22. Deardorff, D. K., De Wit, H., Heyl, J. D., Adams, T. (Eds). (2012). *The SAGE Handbook of International Higher Education*. Ed. by. SAGE Publications.

РЕЗЮМЕ

Сбруева А., Козлов Д. Интернационализация как драйвер развития инновационной системы университета.

В статье осуществлен системный анализ феномена интернационализации как драйвера (побудительного фактора) развития инновационной системы университета. В контексте реализации поставленной цели охарактеризованы целевые, содержательные и процессуальные особенности функционирования инновационных систем на глобальном, георегиональном и национальном уровнях; выявлены целевые приоритеты, особенности структурного построения, основные субъекты и механизмы взаимодействия в инновационной системе высшего образования; выявлен инновационный потенциал процессов интернационализации университета, положительные тенденции и риски реализации этого процесса. Определены организационно-педагогические условия эффективного развития интернационализации как драйвера развития инновационной системы университета.

Ключевые слова: университет, интернационализация, инновационная система, развитие, драйвер.

SUMMARY

Sbruieva A., Kozlov D. Internationalization as a driver of the university innovation system development.

In the article the systemic characteristics of the phenomenon of internationalization as the driver of the university innovation system development are given. In order to achieve this goal the analysis of the sources and terminological analysis of its key concepts, namely “internationalization” and “innovation system” was made. The systemic nature of the analysis of the phenomenon of internationalization of higher education was assured by speculations on leading dimensions and aspects of its implementation in their relationships and interactions.

Peculiarities of goal setting, semantic and procedural aspects of innovation systems’ activities are outlined at the global, geo-regional and national levels.

Aims, priorities, peculiarities of structural construction, subjects and mechanisms of interaction in the innovation system of higher education are defined.

The author determined subjects, objectives, strategies and mechanisms of internationalization at the global, geo-regional, national, institutional and individual levels of higher education functioning. The innovative potential of internationalization of the University, positive trends and risks of implementing this process were found.

Organizational and pedagogical conditions for effective development of internationalization as a driver of University innovation system are outlined: compliance of the internationalization strategy with the mission of the university; the ratio of academic reputation and commercial interests of the University in the design and implementation of its internationalization strategy; systematic and consistent process of the internationalization coverage of all aspects of the university activities (education, science, social services) taking into account the tendencies of innovative development of each of them; the ratio of losses and benefits (human, temporal, intellectual, financial, material, etc.) in the design and implementation of academic mobility programs; adherence to international standards of quality in the process of foreign students' teaching; motivation and organizational support of students, teachers, researchers and administrators participation in international academic and research programs, internships, academic exchange programs.

Key words: university, internationalization, innovation system development, driver.

УДК 378:61:316.61:376 – 054.62

Олена Семеног

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
orcid iD 0000-0002-8697-8602

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ КОМПОНЕНТ У ПІДГОТОВЦІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ

У статті на основі аналізу наукових джерел і практичного досвіду узагальнено напрями реалізації соціокультурного компонента в підготовці іноземних студентів-медиків в університетах України, зокрема під час вивчення дисциплін гуманітарного циклу, у виховній роботі. Акцентовано увагу на викладанні курсів української мови як іноземної, української культури з урахуванням положень особистісно орієнтованого, компетентнісного, культурознавчого, аксіологічного, діяльнісного методологічних підходів, принципів гуманізації, міждисциплінарної інтеграції, країнознавчої спрямованості. Доводиться, що професійну підготовку майбутніх медичних фахівців мають пронизувати цінності діалогової педагогічної взаємодії.

Ключові слова: іноземні студенти, вищий медичний навчальний заклад, професійна підготовка, соціокультурна адаптація, соціально-культурний компонент, гуманітарні дисципліни, виховна робота.

Постановка проблеми. Фізичне, моральне й соціальне здоров'я людини визнають головним показником соціально-економічної зрілості, культури й успішності кожної держави. Динамічний розвиток медичних технологій, нагальні потреби максимально забезпечити населення якісними медичними послугами посилюють увагу до медичних спеціальностей, які можна отримати як у вітчизняних, так і в зарубіжних вищих навчальних закладах. Привабливі для іноземних вступників і українські вищі медичні навчальні заклади, у яких збережений вагомий потенціал української медичної науки і освіти, а також порівняно низька вартість навчання.

Розширення експорту освітніх послуг у сфері медицини, запит на медичну допомогу, що відповідає національним та світовим професійним стандартам, обумовлюють особливі вимоги до професійної підготовки